

พระราชประวัติและภูมิหลังส่วนพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชประวัติสังเขป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 29 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และองค์ที่ 2 ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ประสูติเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2423 ในพระนาม สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ทรงมีพระพี่นางเธอและพระอนุชารวมพระมารดา คือ

1. สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ กรมพระเทพนารีรัตน์ พ.ศ. 2421-2430
2. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2423-2468
3. สมเด็จพระเจ้าฟ้าตรีเพ็ชรุตม์ธำรง พ.ศ. 2424-2430
4. จอมพลสมเด็จพระเจ้าจักรพงษ์ อนุวานถนถววง
พินทุโลกประชานาถ พ.ศ. 2425-2463
5. สมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ พ.ศ. 2428-2430
6. พลเรือเอกเจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ
กรมหลวงนครราชสีมา พ.ศ. 2432-2467
7. สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑามณีธรรมาดิศ กรมขุนเพชรบูรณ์-
กสินทรราชย์ พ.ศ. 2435-2466
8. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2436-2484¹

¹ วิจารณ์ กัด อายูวัฒน์, ราชสกุลจักรีวงศ์และราชสกุลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (พระนคร: สำนักพิมพ์ไอบีซี, 2515), หน้า 305-311.

เมื่อพระชนมายุ 8 พรรษา ทรงได้รับสถาปนาพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนเทพทวารวดี และมีพระราชพิธีโสกันต์ เมื่อพระชนมายุ 12 พรรษา อีกหนึ่งปีหลังจากนั้นได้เสด็จไปทรงศึกษาวิชาการ ณ ประเทศอังกฤษโดยเสด็จออกจากประเทศไทย ในวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2436 และเสด็จถึงประเทศอังกฤษเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายนปีเดียวกัน

ขณะประทับอยู่ที่อังกฤษได้เพียงปีเศษ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร¹ ได้ทิวงคตลงที่กรุงเทพฯ ในวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2437 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงได้รับการประกอบพระราชพิธีสถาปนาขึ้นดำรงตำแหน่งพระรัชทายาทสืบแทนเมื่อวันที่ 17 มกราคมปีเดียวกัน โดยทรงรับพระราชทานพระสุพรรณบัฏ เฉลิมพระนามว่า สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร กับทรงได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ใ้ดำรงพระยศเป็นนายร้อยโทในกองทหารราบขนาดเล็ก และนายพันเอกพิเศษในกองทหารราบลุ่ม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประทับอยู่ที่อังกฤษ 9 ปี จึงเสด็จกลับประเทศไทย ใน พ.ศ. 2445 ขณะมีพระชนมายุได้ 22 พรรษา สองปีหลังจากนั้นเสด็จทรงผนวชที่วัดบวรนิเวศวิหารจนตลอดพรรษา

ใน พ.ศ. 2450 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปรักษาพระองค์ที่ยุโรป เป็นเวลา 7 เดือน

¹ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแก่สมเด็จพระศรีสว่างนริราชมหาราชเทวี (สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนาบรมราชเทวี) เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2421 และทรงได้รับการสถาปนาเป็นพระรัชทายาท ใน พ.ศ. 2429.

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตในวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งพระราชโอรสองค์โต อยู่เป็นเวลา 17 ปี (พ.ศ. 2437-2453) ก็ได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ขณะมีพระชนมายุได้ 30 พรรษา โดยโปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็น 2 กราว กราวแรก เป็นงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชสมณเดิยร จัดขึ้นเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2453 และกราวที่สองจัดขึ้นเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2454 เป็นพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครองราชสมบัติเป็นเวลา 15 ปี เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 ขณะพระชนมายุได้ 45 พรรษา ทรงมีพระราชธิดาพระองค์เดียว คือ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอรัตนราชสุภาวดีศรีโสภณพรพวดี อันประสูติแต่สมเด็จพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี

ภูมิหลังทางการศึกษา

เมื่อทรงพระเยาว์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการศึกษาด้านภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณีไทย จากพระอาจารย์ที่เข้ามาถวายพระอักษรเป็นการส่วนตัวพระองค์ในพระบรมมหาราชวัง ได้แก่ ม.จ.ประจักษ์ มาลากุล พระยาตรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) พระยาอิศรพันธ์โสภณ (หนู อิศรางกูร ณ อยุธยา) เจ้าพระยาบวรราช (ป้า สุขุม ขณะเป็นซุเวร์จิตรวรทัศน์) จนเมื่อมีพระชนมายุประมาณ 8 พรรษา จึงได้ทรงศึกษาวิชาภาษาอังกฤษจากพระอาจารย์ชาวอังกฤษ ชื่อ เซอร์โรเบิร์ต มอแรนต์ (Sir Rober Morant)¹ และในวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2454 ได้รับการ

¹ เข้ามาอยู่เมืองไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2429 ใน พ.ศ. 2431 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นพระอาจารย์ประจำพระองค์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ และทำหน้าที่ถวายการศึกษาภาษาอังกฤษ และความรู้ต่าง ๆ แก่พระราชโอรส ที่เตรียมจะไปทรงศึกษาต่อต่างประเทศ และเป็นครูใหญ่โรงเรียนนราธิวาส

โปรดเกล้าฯ ให้ทรงประกอบพิธีไหว้ครู เริ่มฝึกหัดเพลงอาวุธโบราณ อีกปีหนึ่งต่อมาคือ
ใน พ.ศ. 2435 เมื่อมีพระชนมายุได้ 12 พรรษา ได้เสด็จเข้าทรงศึกษาในโรงเรียน
ราษฎร ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นในพระบรม
มหาราชวังในปีเดียวกันนั้นเอง¹

ในปี พ.ศ. 2436 ขณะมีพระชนมายุ 15 พรรษา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัว ได้เสด็จไปทรงศึกษาที่ประเทศอังกฤษ โดยมีพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้า-
อภากร เกียรติวงศ์² และ ม.ร.ว.สิทธิ สุทัศน์³ ตามเสด็จไปด้วย และเนื่องจาก
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะปล่อยให้พระราช
โอรสอยู่ในความควบคุมดูแลของพระอาจารย์ชาวต่างชาติแต่เพียงฝ่ายเดียว เพราะทรงมี
ความรู้สึกต่อความประพฤติของคนเหล่านั้นว่า "เห็นแต่กะเงินเท่านั้น" ถ้าไปสมประสงค์

---

¹ฉันทานนท์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล, ประธานคณะกรรมการฉลองวันพระบรมราช
สมภพครบ 8 รอบ และ 100 ปี ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และอดีต
มหาดเล็กรับใช้ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 6 มีนาคม 2524.
(ครั้งที่ 2).

²พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เสด็จไปทรงศึกษาวิชาการ
ทหารเรือ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงดำรงตำแหน่งเสนา-
ธิการทหารเรือ และรองเสนาบดี กระทรวงทหารเรือตามลำดับ

³ศึกษาวิชาการทหารที่โรงเรียนนายร้อยทหารบกแบดเค้เฮ็ท ภายหลังได้เลื่อน
ชั้นเป็นเจ้าพระยาวิชิตวงษ์วิไล

ก็ละเลยไล่ไป คนเร้า ๆ ย่อมมีความรักใคร่เยื่อใยต่อกัน¹ จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระมนตรีพจนกิจ (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล)² โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไปถวาย เพื่อทำหน้าที่พระอภิบาล³ และพระอาจารย์พิเศษถวายพระอักษร และขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับ

¹พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระมนตรีพจนกิจ ลงวันที่ 10 สิงหาคม ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) ในพระราชหัตถเลขา และหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, พ.ศ. 2506), 1: 1.

²ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ทำหน้าที่ราชทูตสยามประจำราชสำนักเซนต์เจมส์ และดูแลการเสด็จเยือนของพระราชโอรสในต่างประเทศ และไต่เลื้อนขึ้นเป็นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ย้ายจากกรมมหาดไทยมาสังกัดกรมมหาดเล็ก ต่อมาไต่เลื้อนขึ้นเป็นมหาดลามาศยเอกเจ้านายพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ

³พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมอบอำนาจให้เป็นพระอภิบาลของพระราชโอรสที่ทรงกักขังอยู่ในต่างประเทศ ดังนี้คือ "...ให้คอยตรวจการระวังความประพฤติของพระบรมโอรสาธิราช สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกยาเธอ เพื่อไม่ให้ตกไปในทางความประพฤติชั่วอันจะไม่ใช่ที่ตั้งแห่งความสุขสำราญในพระองค์ เป็นที่เสียชื่อเสียงก็ดี เป็นเหตุให้เชลิดเพลินไม่เอาการก็ดี ก็นำให้มีอำนาจที่จะถูกเคื้อนและป้องกันผู้อื่นผู้ใด ซึ่งจะชักชวนควยถอยคำห้ามปรามอาภัยพระบรมราชโองการนี้เป็นที่ตั้ง หรือมีใบบอกกราบบังคมทูลให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ถวายใบบอกความห่วงหวาดกลัวผู้หนึ่งผู้ใดเป็นอันขาด..." อ่างในบันทึกพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ทุกเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จประเทศอังกฤษ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440).

การสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ใน พ.ศ. 2437 แล้ว
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำริเห็นว่า "ถูกเป็นที่สำคัญ
กวมมีข้าราชการฝ่ายทหารคนหนึ่ง ฝ่ายพลเรือนคนหนึ่ง ซึ่งจะช่วยกันรักษา" ¹ จึงโปรด
เกล้าฯ ให้พันโทพระยาราชวัลลภานุสิษฐ์ (ออก กุณิกกร) ² และร้อยเอกหลวงดิถีธิยา-
นุกการ (คุม อินทรโยธิน) ³ ออกไปเป็นราชองครักษ์ ⁴ ประจำพระองค์ สมเด็จพระบรม
โอรสาธิราช

¹พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระมนตรี
พจนกิจ ลงวันที่ 30 มกราคม ร.ศ. 113 (พ.ศ. 2437) ในพระราชหัตถเลขา...,
1: 4.

²เคยเป็นราชองครักษ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และผู้
บังคับการทหารมหาดเล็ก และเคยเป็นพระอาจารย์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ต่อมาได้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยาราชสุภาวดี

³ต่อมาได้เลื่อนขึ้นเป็นพลเอกเจ้าพระยาพิชัยโยธิน

⁴พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดหน้าที่ของราชองครักษ์
ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ไว้คือ

... เพื่อกจะบังกับศัตรูอันตรายอย่าให้มาพุ่งชนมกุฎราชกุมาร อันตั้งอยู่ในที่
โกลดๆ โกลดๆ ซึ่งเป็นที่วงเวียนของเรอาอย่างยิง และขอขวัญใหม่มีความเกรงกลัวในที่ไม่
ชอบไม่สมควร ใต้วาจากอวตักทานคามเทพที่เห็นวาก็อย่าให้สงสัยว่าดาเม็ลค่าเขนนนั้นจะ
เป็นเหตุให้ถูกแทงหรือเป็นอันตรายแก่ตัวสืบไปภายหน้า...

อ้างในพระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระมนตรีพจนกิจ
ลงวันที่ 30 มกราคม ร.ศ. 113 (พ.ศ. 2437) ในพระราชหัตถเลขา..., 1: 5.

สำหรับพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ (พระมนเตรีพจนกิจ) นั้นถูกเรียกกลับเข้ากรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2442 เพื่อรับตำแหน่งอธิบดีกรมศึกษาธิการ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาประดิษฐศิลปการ (สิงห์ สิงหเสนี)¹ ออกไปยังประเทศอังกฤษ ทำหน้าที่พระอภัยมณีแทน

การศึกษา ณ ประเทศอังกฤษของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แบ่งออกเป็น 2 ทาง ได้แก่ การศึกษาวิชาการฝ่ายทหาร และวิชาการฝ่ายพลเรือน กล่าวคือ เมื่อเสด็จถึงประเทศอังกฤษแล้วได้ทรงเรียนภาษาอังกฤษและความรู้พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับประเทศอังกฤษที่เมืองแอสคอต (Ascot) โดยมีเซอร์เบซิล ทอมป์สัน (Sir Basil Thompson) เป็นพระอาจารย์ ทรงใช้เวลาอยู่ 4 ปี จึงเสด็จเข้ารับการศึกษาวิชาการทหารที่เมืองแคมเบอร์ลี (Camberley) มีพันโทชาร์ล เวอร์แอนฮูม (Charles Vernon Hume)² เป็นพระอาจารย์ผู้ปกครอง (Military Governor) ถวายความรู้เบื้องต้น และปีต่อมาเสด็จเข้าทรงศึกษาวิชาทหารที่โรงเรียนนายร้อยทหารบกแซนด์เฮิสต์ (Sandhurst) และวิชาทหารปืนใหญ่ ที่โรงเรียนวุลวิช (Woolwich) ซึ่งที่วุลวิชนี้ได้ทรงศึกษาทางการทหารช่างเพิ่มเติมด้วย ใน พ.ศ. 2442 เสด็จเข้ารับราชการประจำกรมทหารราบเบาเดอรัม (Durham Light Infantry) กองพันที่ 1 ที่นอร์ทแคมป์ (North Camp) เมืองแอลเดอร์ชอต (Aldershot) และในปีเดียวกันนั้น ได้เสด็จไปประจำหน่วยภูเขาที่ 6 ภายหลังทหารปืนใหญ่ที่เมืองโอกแฮมป์ตัน (Okehampton) ทอมาได้ทรงเข้าศึกษาวิชาทหารปืนเล็กยาวที่เมืองไฮยท (School of

¹ ทอมาได้เลื่อนชั้นเป็นพระยาสิงหเสนี

² เติมรับราชการในกองทัพอังกฤษมียศเป็นร้อยเอกเมื่อรัฐบาลไทยขอขมกัว่ามารับราชการในหน้าที่พระอาจารย์ผู้ปกครองสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ รัฐบาลอังกฤษจึงได้เลื่อนยศให้เป็นที่พันโท เพื่อถวายพระเกียรติยศ และเพื่อให้เป็นที่เกียรติประวัติแก่ตัวนายร้อยเอกกลุ่มเองถวาย

Royal Musketry at Hythe) ซึ่งทรงได้รับประกาศนียบัตรพิเศษ และเหรียญเมฆเป็น¹

สำหรับดาบกรศึกษาวิชาการฝ่ายพลเรือน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงศึกษาประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และกฎหมายที่วิทยาลัยไครซเชิร์ช (Christ Church) มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford) ในระหว่างปี พ.ศ. 2443-2445 แล้วจึงได้เสด็จกลับประเทศไทย

ในเรื่องการศึกษาในต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พิจารณาได้ว่า มูลเหตุเบื้องต้นที่ไต่เสด็จไปทรงศึกษาที่ประเทศอังกฤษ ขณะยังมีโครงการตำแน่ง รัชทายาทก็เหมือนกับพระราชโอรสองค์อื่น ๆ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ เป็นไปตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่าเมืองไทยยังขาดคนที่มีความรู้ในวิทยาการสมัยใหม่ จึงโปรดฯ ให้พระราชโอรสแทนทุกพระองค์เสด็จไปยุโรป เพื่อ "แสวงหากุณวุฒิให้สมกับที่เสด็จมาเป็นเจ้า"²

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการสถาปนาเป็นรัชทายาทแทนเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ซึ่งถึงแก่พิราลัยไปอย่างกะทันหัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงเอาพระทัยใส่ในเรื่องการศึกษาของพระองค์เป็นพิเศษ ในอันดับแรก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งเลพระทัยว่าจะให้พระองค์ประทับศึกษา

¹ กรมศิลปากร, สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร (พระนกรม) โรงพิมพ์การศาสนา 2515), หน้า 91.

(จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร 28 ธันวาคม 2515).

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ, พระประวัติจอมพลพระเจ้านิยาเธอกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช (ม.ป.ท.) พ.ศ. 2456, หน้า 3-4.

อยู่ในต่างประเทศตลอดไปหรือจะให้เสด็จกลับ เพราะ "ไม่ไว้วางใจในชีวิตและสังขารของ
ตัวเอง"¹ และทรงต้องการอบรมสั่งสอนพระราชโอรสพระองค์นี้อย่างใกล้ชิด เพื่อให้
รู้ถึงกิจการบ้านเมือง และทรงคุ้นเคยกับพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการทั้งในกรุงและ
หัวเมือง ตลอดจนประชาชน ก่อนที่จะขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์²

อย่างไรก็ตามพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนพระราช
ประสงค์ โปรดฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชประทับอยู่ที่เมืองอังกฤนทวไปโดยทรง
มีพระราชหัตถเลขาถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสวัสดิโสภณ³ อธิบายว่าเดิมที่ทรง
แสดงพระราชประสงค์ไปจะให้เสด็จกลับนั้น เพราะในช่วงเวลาดังกล่าว พระองค์กำลัง
ทรงพระประชวร และทรงมีความไม่สบายพระราชหฤทัย⁴ พอดีพระราชประสงค์ที่จะไม่
ให้เสด็จกลับนี้ตรงกับความคิดของพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ผู้เป็นพระอภิบาล ซึ่งได้มีหนังสือ
กราบบังคมทูลถวายคำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องนี้ในระยะเดียวกันว่า การที่จะให้ประทับอยู่
ต่อไปจนกว่าจะทรงพระเจริญวัย เพื่อให้ได้ทรงศึกษาเล่าเรียนวิทยาการตลอดจนสั่งเกต
กิจการของประเภทต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติพระราชกิจ และการบ่มเพาะพฤ

¹ พจน., ร. 5 ต. 22/1 ราชพระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ลงวันที่ 5 เมษายน ร.ศ.
114 (พ.ศ. 2438).

² เรื่องเดียวกัน.

³ ได้รับการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นราชทูตพิเศษ ในทวีปยุโรป และผู้จั้
การเกี่ยวกับการศึกษาในสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกเธอทั้งหลาย

⁴ พจน., ร. 5 ต. 49/11 ราชพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสวัสดิโสภณ ลงวันที่ 19 พฤศจิกายน ร.ศ.
114 (พ.ศ. 2438).

พระองค์สมเด็จพระภูมรินทร์ในภายหน้า ฉะนั้นไม่ควรจะ "ถูกจัดวางควายเหตุนั้น มีการ
หวงโยธาด้วยอาวุธอันเป็นสิ่งปราศจากสาระนั้นเป็นต้น"¹ และพระยาวิสุทธิฯ ยังมีความ
เห็นว่า "ชาวไทยในการ เกือบกราว ประจบประแจงให้เจาเดียว อยู่ข้างจะชำนาญ และ
คกคั่นัก" ฉะนั้นถ้าจะให้เสด็จกลับขณะที่ยังทรงพระเยาว์ เช่นนี้ก็จะทำให้ทรงตั้งพระองค์
ไม่อยู่ เพราะยังไม่มีการเสด็จ "พอเสด็จเสด็จดี และเสด็จชั่ว"²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงประทับศึกษาอยู่ที่ประเทศอังกฤษ
ต่อไป และเมื่อทรงเรียนภาษาเสร็จในปี พ.ศ. 2440 พระองค์ทรงคัดเลือดยก
เรียนวิชาการทหาร ซึ่งโปรดเป็นพิเศษ เหมือนกับพระราชโอรสอีกหลายพระองค์ของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีความลำเอียงและไม่เข้าพระทัยว่ายัง
มีวิชาการด้านอื่นที่สำคัญกว่า และถึงกับทรงถือว่าใครไม่เรียนทหารไม่ใช่พวกเดียวกับ
พระองค์³ แต่พระยาวิสุทธิฯ ไม่เห็นชอบด้วย เพราะมีทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ผู้ที่เป็น
องครักษ์ทนายทวารจะทรงเวลาเรียนในหอรบรู้อะไรทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน เพราะเมื่อเสด็จ
ขึ้นครองราชสมบัติแล้วรัชสมัยของพระองค์จะไต่ถึง "ความบรมสุขและศักดิ์คานา" ใน
พระราชอาณาจักร"⁴ ส่วนพระอนุชาขององค์อื่น ๆ ควรจะศึกษาแยกย้ายกันไปในทุกหน้าที่

¹ หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) ในพระราชหัตถเลขา...,
1: 100.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 101.

³ หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 10 มีนาคม ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440), ในพระราชหัตถเลขา...,
2: 54.

⁴ จจร., ร. 5 ค. 49/8 หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440).

ของราชการแผ่นดิน เพื่อจะได้เป็นกำลังช่วยทะนุบำรุงและรักษาย่านเมือง "เหมือนเป็น
ราชอาัยวะของพระเชษฐาธิราช"¹

สำหรับแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น
พระองค์ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ในเดือนต่อมา มีใจความตอนหนึ่งว่า
ในระยะแรกพระองค์ก็ไม่ทรงพอพระราชหฤทัยอยู่บ้างที่จะให้พระราชโอรสเป็นทหารเสีย
ทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ นั้นต่อไปภายหลังจะต้อง "ทำการ
พลเรือนมากกว่าทหาร"² แต่เมื่อทรงพิจารณาใหม่ ด้วยทรงเห็นแบบอย่างจากประเทศ
ยุโรป ที่วางแนวการศึกษาของเจ้านายพระองค์สำคัญของประเทศไปในทางที่ให้เรียนการ
ทหารเสียก่อนแล้วจึงจะไปเรียนวิชาค่านพลเรือน มีวิชากฎหมายเป็นต้น³ นอกจากนี้ทรง
มีพระราชดำริเห็นว่า การที่

...ลูกโก (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว-ผู้เขียน) ซึ่งไปเป็นทหาร
ในชั้นต้นนั้น เห็นเป็นคุณอยู่ด้วย เหตุว่าการทหารในกรุงเทพฯ นี้ จะเรียกว่าไม่มีเคย
หาที่เรียนรู้อย่างนอกไมใด ผู้ซึ่งมีบรรดาศักดิ์มาก และจะเป็นใหญ่สืบไปภายหลัง
ถ้ามีความรู้ในการทหารจะได้คิดจัดการทหารพ้อมีทางพูดจาให้เขาใจกันได้ และจะ
เป็นตัวอย่างที่ใครคนใด ๆ จะเป็น...⁴

อีกประการหนึ่งทรงมีพระราชดำริถึงกาลข้างหน้าว่าถ้าเมืองไทยปกครองระบบ "ปารีเมนต์"
(Parliament = รัฐสภา-ผู้เขียน) เมื่อใด "เจ้านายเป็นเข้าในหน้าที่พลเรือนไม่ได้

¹ เรื่องเดียวกัน.

² พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยารัษฎานุประดิษฐ์
สุริยศักดิ์ ลงวันที่ 27 มีนาคม ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ในพระราชหัตถเลขา...,

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 64.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

เพราะทแยงแตก (attack = โจมตี - ผู้เขียน) ไม่ไหว" จึงควรจะเรียน
ทางศึกษาศาสตร์หรือทฤษฎี ส่วพระราชโอรสซึ่งพระองค์เจ้าจะเป็นทหารหรือพลเรือน
ก็คงจะไม่เป็นปัญหาหนัก

ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระบรมราชานุญาตให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เข้าทรงศึกษาวิชาการศึกษา โดย
ทรงศึกษาการทหารเบื้องต้นกับพันโทชุมกอบ เป็นเวลาหนึ่งปี แล้วจึงทรงเข้าศึกษาใน
โรงเรียนนายร้อยทหารบกเสนาบดีเอ็ดเวิร์ด ใน พ.ศ. 2441 ตามคำกราบบังคมทูลแนะนำ
ของพันโทชุม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงเห็นชอบด้วย
เพราะเป็นการสอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศของไทยในเวลานั้นที่ไม่ต้องการผูก
พันกับประเทศมหาอำนาจใดมหาอำนาจหนึ่งเป็นพิเศษ ดังที่ทรงมีพระราชหัตถเลขา
ถึงพระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์ว่า

... การที่ได้จัดได้เข้าเป็นโพรเฟสชัน (profession = วิชาชีพ - ผู้เขียน)
อันหนึ่งซึ่งปรากฏว่ามีใจตัวลูกและจะเป็นเครื่องผูกพันในไมตรีอย่างสูง ทั้ง
จะเป็นเครื่องซึ่งถ่วงการที่ลูกชายเล็ก (สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักร-
พงษ์ภูวนาถ - ผู้เขียน) จะไปอยู่รัสเซียด้วย...²

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียน
วิชาทหารได้เพียง 2 ปี ความเปลี่ยนแปลงและความสับสนในเรื่องการศึกษาของพระ
องค์ที่วิเศษ ทั้งนี้เกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังไม่ทรง
เลิกล้มความตั้งใจเดิมที่จะให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเข้ารับการศึกษา
วิชาการฝ่ายพลเรือนด้วยดังที่ได้ทรงเคยแสดงพระราชดำริไว้ให้พระราชหัตถเลขาถึงพระยา

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 227 - 235.

² พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระยาวิสุทธี
สุริยศักดิ์ ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ให้พระราชหัตถเลขา..1:211.

วิสุทธิสุริยศักดิ์ เมื่อคราวที่ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาวิชาทหารว่า "...ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นทหารอย่างใด เพราะจะไม่ทำการในหน้าที่นั้นฝ่ายเดียว เมื่อได้เรียนพอสมควรแล้วต้องกลับมาเรียนฝ่ายพลเรือน ซึ่งจะเป็นภาคพื้นสำหรับหน้าที่ต่อไป..."¹ ดังนั้นพระองค์จึงทรงคัดสรรพระทัยให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลี่ยนแนวการศึกษาไปทางฝ่ายพลเรือน โดยไม่ใ้ทรงหยั่งถึงความต้องการของพระราชโอรสว่าไปรบที่จะศึกษาวิชาทหารมากกว่า

วิชาการฝ่ายพลเรือนที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาไว้คือ วิชาการปกครองและวิชากฎหมาย นายเวอเนย์ (Mr. Verney)² พระอาจารย์ชาวอังกฤษ ได้แนะนำแก่พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ว่า ควรให้เขาทรงศึกษาที่มหาวิทยาลัยออกฟอร์ด โดยไม่ต้องเอาปริญญาใด และเพื่อจะได้ทรงสมาคมกับคนทั้งหลาย³ พระยาวิสุทธิฯ ก็เห็นชอบด้วย และเมื่อได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2443 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้เสด็จไปทรงศึกษาที่วิทยาลัยไครซเชิช มหาวิทยาลัยออกฟอร์ด เป็นกรณีพิเศษ โดยไม่ใ้ทรงเข้าสอบตามกฎข้อบังคับของมหาวิทยาลัยเหมือนกับนักศึกษาทั่วไป

¹พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ลงวันที่ 27 มีนาคม ร.ศ.116 (พ.ศ.2440) ในพระราชหัตถเลขา..., 2:62.

²พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ทำหน้าที่ดูแลการศึกษาของพระราชโอรสในต่างประเทศ และรับราชการเป็นที่ปรึกษาสถานทูตไทยในลอนดอนตั้งแต่ พ.ศ. 2426-2449 รวมเวลา 23 ปี

³หจช., ร. 5 ท. 49/8 หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 7 ตุลาคม ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441).

เมื่อทรงเรียนที่ออกฟอร์ดได้ 2 ปี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็ทรงเกิดความเล็งเลพระทัยในการที่จะเรียนอยู่ที่นั่นต่อไป เนื่องจากทรงมีพระราชดำริขึ้นว่า การที่จะศึกษาที่ออกฟอร์ดให้จบหลักสูตร จะต้องทรงใช้เวลาอีกประมาณ 3-4 ปี จึงทรงตัดสินใจพระทัยเลิกเรียนที่ออกฟอร์ด และทรงมีพระราชประสงค์จะหันกลับไปทรงศึกษาวิชาทางฝ่ายทหารที่โปรตุเกส และทรงเห็นว่าได้เคยศึกษาทางค่านนี้มามาก มีความรู้ทางค่านนี้ดีกว่าวิชาอื่น ควรที่จะได้ศึกษาต่อไปใหญ่โดยตลอด¹ พระองค์ทรงเลือกที่จะเสด็จไปเรียนเสนาธิการทหารบก (Staff-Collage) แต่ปรากฏว่า พระราชประสงค์ดังกล่าวนี้ไม่ประสบความสำเร็จ กล่าวคือ พระยาประสิทธิ์ศึลการ ผู้มาทำหน้าที่พระอภิบาลแทนพระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์ก่อนหน้านั้นไม่นานนัก ซึ่งอาจไม่เข้าใจในพระราชประสงค์ และแนวทางการศึกษาของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯอย่างถ่องแท้ และอาจมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาวิชาการของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แตกต่างไปจากพระยาวิสุทธีฯ ได้แสดงความต้องการที่จะให้พระองค์เสด็จไปทรงศึกษาภาษาฝรั่งเศส และภาษาเยอรมันแทน²

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ทรงเห็นด้วยกับทั้งแนวพระราชดำริ และความคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ และพระยาประสิทธิ์ศึลการ เพราะทรงเห็นว่าจะเป็นการเสียเวลามากไปถ้าจะเข้าศึกษาที่โรงเรียนเสนาธิการทหารบก และก็ไม่ทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องเรียนภาษาดังกล่าวด้วย และข้ายังทรงตัดสินใจให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เสด็จกลับเมืองไทย ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ทรงสำเร็จการศึกษาอย่างสมบูรณ์ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน พระองค์ทรงให้เหตุผลในพระราชหัตถเลขา

¹ หจข., ร. 5 ต. 49/26 หนังสือพระยาประสิทธิ์ศึลการ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 16 มกราคม ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2444).

² เรื่องเดียวกัน.

ถึงพระยาประสิทธิ์ถักการว่า "...พระมกุฎราชกุมารไคเลาเรียนมีความรู้เป็นผู้น้อยอยู่บ้างแล้วเมื่อกลับกรุงเทพฯ ไคตั้งตนทำการไคเร็วเท่าไคก็ยิ่งดีขึ้น เพราะสิ่งที่ต้องการเขา มาเรียนในเมืองไทยใหญ่จักลักษณะที่แท้จริงของบ้านเมืองยังไม่เป็นที่ลุด..."¹

คั้งนั้นการศึกษาในต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงต้องยุติเพียงเท่านั้น ซึ่งพอจะสรุปไคว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ไม่ทรงมีโอกาสนักนักในการเลือกสรรวิชาการศึกษาที่จะทรงศึกษาไคตามพระราชประสงค์ ทั้งนี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงพระฐานันดรจากการเป็นพระราชโอรส พระองค์หนึ่งของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารอย่างกะทันหัน และเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการเมือง และการต่างประเทศของรัฐบาล ตลอดจนสถานการณ์แวดล้อม ทักษะคติ แนวความคิด และการตัดสินใจพระทัย และใจของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดแผนการศึกษาของพระองค์ อันไคแก่ พระราชบิดา พระอภิบาล และพระอาจารย์ โดยที่บุคคลเหล่านี้มักมีความลังเลหรือเปลี่ยนพระทัย/ใจอยู่เสมอ ในขณะเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็ดูเหมือนจะทรงลังเลและไม่คอยจะเข้าพระทัยในพระราชประสงค์ที่แท้จริงของพระองค์เองเช่นกัน

การปฏิบัติพระราชกิจขณะดำรงตำแหน่งสยามมกุฎราชกุมาร

เมื่อทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชภารกิจเพิ่มขึ้น นอกเหนือจากการศึกษาที่ยังต้องทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะสยามมกุฎราชกุมารควบคู่ไปด้วย ตามพระราชประสงค์ และพระราชบัญชาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และตามคำกราบบังคมทูล

¹ หจข., ร. 5 ต. 49/29 ร่างพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระยาประสิทธิ์ถักการ (ไม่ปรากฏวันที่และเดือน) ร.ถ. 120 (พ.ถ. 2444).

แนะนำของพระอภิบาลและพระอาจารย์ งานส่วนใหญ่เป็นในด้านการร่างสัมพันธไมตรี ทั้งในระดับบุคคลและระดับประเทศ เป็นคนว่า ต้องเสด็จไปพบประสันทนา หรือเสด็จร่วมงานเลี้ยงที่บุคคลต่าง ๆ จัดขึ้น มีทั้งพระราชวงศ์อังกฤษและเจ้านายต่างประเทศที่เสด็จไปเยือนประเทศอังกฤษ รวมทั้งบุคคลสำคัญทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ตลอดจนสามัญชนอยู่เสมอ เช่น เสด็จไปเสวยพระสุธารสกับสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรีย (Queen Victoria) เสด็จไปเสวยพระกระยาหารกับปรีนส์ออฟเวล (Prince of Wales) ต่อมาเป็นพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 7 (Edward VII) เสด็จไปร่วมงานเลี้ยงพระเจ้าแผ่นดินบิลลีเวน ซึ่งเสด็จไปเยือนประเทศอังกฤษใน พ.ศ. 2442 เสด็จไปในงานเลี้ยงที่ทหารบกอังกฤษจัดขึ้น เสด็จไปทรงเยี่ยมเยียนตามบ้านพระอาจารย์และพระสหาย มีหลายคราวที่ทรงเป็นเจ้าของภาพทั้งนี้เพื่อเป็นการฝึกพระองค์เองให้ทรงคุ้นเคยสนิทสนมกับบุคคลต่าง ๆ และเป็นการตอบแทนที่บุคคลเหล่านั้นได้เคยเชิญเสด็จพระองค์ นอกจากนี้เป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งของสังคมชั้นสูงของอังกฤษที่จะต้องมีการเชิญชุมนุมกัน เช่น ในฤดูหนาวมีการเลี้ยงเครื่องคิม และออกเที่ยวล่าสัตว์ (Hunting Party) ครั้งหนึ่งเมื่อประทับอยู่ที่บ้านฟริมลีย์ปาร์ค (Frimley Park) เมืองแคมเบอร์ลี (Camberley) เพื่อทรงศึกษาวิชาทหารเบื้องต้น ใน พ.ศ. 2441 ได้ทรงจัดงานเช่นนี้ขึ้นโดยทรงเชิญชาวต่างชาติในแถบนั้นมาร่วมงาน พระยาราชวัลลภานุสิษฐ์ราชองครักษ์ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า "...การนี้ทำให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชได้ทรงรู้จักกว้างขวางในหมู่คนสำคัญ ๆ ขึ้นอีกมาก ข้าพระพุทธเจ้าสังเกตด้วยเกล้าจากรวมที่มาดินเนอร์แล้ววกอันถึงป่าที่ใดเชิญมาแล้วนั้นเขาเป็นที่นิยมคืออยู่..."¹ บางครั้งทรงจัดงานอุทยานสโมสร (Garden Party) ขึ้น ซึ่งพระองค์ "ทรงรับแขกเป็นการเรียบ

¹ หจข., ร. 5 ต. 49/13 หนังสือพระยาราชวัลลภานุสิษฐ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 2 ธันวาคม ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441).

รอยแข็งแรงพอกับความประสงค์ของนายพันโทสม ไม่ติเตียนประการใด"¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเสด็จไปรวมพระราชพิธีของราชสำนักในทวีปยุโรป คือเสด็จไปร่วมงานฉลองพระชนมายุครบ 60 พรรษา ของสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรีย ใน พ.ศ. 2440 เสด็จพระราชดำเนินไปงานพระราชพิธีฝังพระศพสมเด็จพระนางหลุยซา (Louisa) พระมเหสีของพระเจ้าคริสเตียนที่ 9 (Christian IX) แห่งเดนมาร์ก เสด็จไปร่วมงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 7 และพระราชพิธีราชาภิเษกของพระเจ้าอัลฟอนโซ (Alfonso) แห่งสเปน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้เสด็จประพาสเยี่ยมเยียนประเทศต่าง ๆ ได้ทรงพบปะกับประมุข และบุคคลสำคัญของประเทศเหล่านั้น เพื่อกระชับสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ ในระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ พระองค์ได้เสด็จไปรัสเซีย เยอรมนี ออสเตรีย - ฮังการี สวีเดน เดนมาร์ก เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม ฝรั่งเศส อิตาลี สเปน ปอร์ตุเกส สกอตแลนด์ อียิปต์ และขณะที่เสด็จพระราชดำเนินกลับประเทศไทย ใน พ.ศ. 2445 ก็ได้เสด็จเยือนสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นด้วย

---

¹

ทรง., ร. 5 ต. 49/16 หนังสือพระยาราชวัลลภานุสัณฐ์ กราบบังคมทูล

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 9 กันยายน ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441).

เมื่อเสด็จกลับเมืองไทย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไ้ทรงเข้ารับราชการทหาร และภายในเวลา 7 ปี¹ ทรงได้รับพระยศเป็น นายพลเอกราชองครักษ์บัญชาการกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ และตำแหน่งจเรทัพบก อย่างไรก็ตามพระองค์เองทรงมีพระราชปรารภว่า หน้าที่ดังกล่าวปรากฏเพียงในหน้ากระดาษเท่านั้น² กิจกรรมที่ทรงกระทำโดยมากเป็นเรื่องการให้คำปรึกษาอย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายนานาชาติ³ เพราะในเวลานั้นคนไทยมีความรู้ทางด้านนี้มีน้อยมาก และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเองไ้ทรงพยายามแสดงพระองค์อยู่เสมอว่าทรงมีความรู้และความสนพระทัยในเรื่องนี้ อาทิเช่น ทรงแต่งหนังสือว่าด้วยกฎหมายนานาชาติเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป แล้วไ้ทรงนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทอดพระเนตร เพื่อทรงตรวจทานแก้ไข ใน พ.ศ. 2447⁴ และเรื่องกฎหมายนานาชาติแผนกการเมืองใน พ.ศ. 2449⁵ เป็นต้น

---

¹Chulalongkorn University, Letters of King Vajiravudh (Bangkok: Chulalongkorn University Press, 1980), p 121.

²จดข., ร. 6 ค. 15.4/1 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤดากร ลงวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2457.

³เรื่องเดียวกัน

⁴จดข., ร. 5 ย. 25/1 เรื่องกฎหมายนานาชาติโดยยอที่ดมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ทรงรจนา.

⁵รัฐบุตติ สุนธิสงคราม, สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวพิตยา, 2516), หน้า 264.

ใน พ.ศ. 2448 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาหอพระสมุดสำหรับพระนครขึ้นเป็นครั้งแรก ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำรงตำแหน่งสถานายกกรรมการจัดการหอพระสมุด ปรากฏว่าพระองค์ทรงสนพระทัยปฏิบัติพระราชภารกิจด้านนี้มาก ทรงเอาพระทัยใส่ในการค้นคว้าศึกษาทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและวรรณคดี ถึงขนาดเสด็จประพาสหัวเมืองเหนือใน พ.ศ. 2450 เพื่อที่จะทรงตรวจตราศึกษาโบราณวัตถุสถานและค้นคว้าตรวจสอบเรื่องตำนานต่าง ๆ ในมณฑลพายัพ ซึ่งได้ทรงนำความรู้ที่ได้มาทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง "เที่ยวเมืองพระร่วง" ขึ้นโปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์เป็นหนังสือเล่มเมื่อ พ.ศ. 2451 และได้โปรดฯ ให้นำศิลาจารึกเขาสุมณูฏ ซึ่งสำรวจพบที่เขาพระบาทใหญ่ เมืองสุโขทัย ใน พ.ศ. 2451 มาไว้ที่กรุงเทพฯ นอกจากนี้พระองค์ยังได้ทรงเริ่มงานนิพนธ์ในหนังสือทวีปัญญา¹ และโปรดฯ ให้ข้าราชการส่งบทความมาตีพิมพ์ในหนังสือนี้ด้วย²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงมีหน้าที่ที่จะต้องโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เขาร่วมประชุมสภาเสนาบดี และเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เสด็จไปยุโรปครั้งที่ 2 เป็นเวลา 7 เดือน ใน พ.ศ. 2450 พระองค์ทรงได้รับการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเสด็จเป็นประธานในการประชุมเสนาบดี ซึ่งโปรดฯ ให้จัดขึ้นที่

¹ เป็นหนังสือพิมพ์รายเดือนประกอบด้วยเรื่องสั้น นิทานและสารคดี ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณคดี อักษรศาสตร์ การเมือง และบทความปลุกใจคนไทย ออกครั้งแรกในเดือนเมษายน พ.ศ. 2447 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์มาลงในหนังสือนี้ด้วยโดยให้พระนามแฝงว่า นอยลา สุครีพ นายแก้ว นายขวัญ แถบบางที่ถึงพระนามจริงว่า วชิราวุธ

² ทวีมูขระโกษา, พระมหาธีรราชเจ้า (พระนคร: สำนักพิมพ์แพรวพินทยา, 2506), หน้า 98.

พระที่นั่งคูสิตมหาปราสาท ในวันจันทร์และวันพฤหัสบดี และเสด็จไปทรงเป็นประธานสภาที่ปรึกษาการรักษากรุง¹ ในวันอังคาร พุศ. ศุภศักราช และเสด็จ² แต่การเสด็จไปรวมประชุมกับสภาทั้งสองดังกล่าว พระองค์มักจะทรงทำหน้าที่เพียงการประทับเป็นประธานเท่านั้น³

พระราชกรณียกิจที่มียศจะโปรดการเข้าร่วมประชุมพิจารณาปัญหาการนาจะพิจารณาได้ว่า คงเป็นเพราะไม่ทรงคุ้นเคยกับเสนาบดีหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และโปรดที่จะทำกิจการอื่น ๆ ที่ทรงสนพระทัยเป็นพิเศษโดยเฉพาะอย่างยิ่งคานวรณ์กรรมซึ่งจะชอกดาวโดยละเอียดต่อไปภายหลัง ในสมุคบันที่กราชกิจรายวันส่วนพระองค์ขณะดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ อยุ่นั้น จะพบว่าทรงบันทึกถึงกิจกรรมเหล่านี้ไว้มากกว่าและละเอียดกว่าพระราชกรณียกิจอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการเข้าประชุมเสนาบดีสภา⁴

¹ ประกอบด้วย สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนริศรานุวัดติวงศ์ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ และพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 105.

³ Walter F. Vella, Chaiyo ! King Vajiravndh and the Development of Thai Nationalism (Honolulu: The University Press of Hawaii, 1978), pp. 3-4.

⁴ ทอวชิราวุธานุสรณ์, สมุคบันที่กราชกิจรายวันในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช (ยังไม่ได้ออกพิมพ์)

พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่นอกเหนือไปจากงานที่ทรงได้รับมอบหมายอย่างเป็นทางการตามที่กล่าวมาแล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นงานจรตามพระราชบัญชาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น ทรงเป็นผู้แทนพระองค์ในการต้อนรับแขกต่างประเทศ¹ หรือไม่ก็เสด็จประพาสหัวเมืองไกล ๆ พระนคร เพื่อทอดพระเนตรกิจการทหาร โรงพยาบาล การบริหารงานของจังหวัด หรืออำเภอ ส่วนหัวเมืองไกล ๆ ที่เสด็จไปมีอยู่ 3 ครั้ง คือ เสด็จณฑลพายัพ 2 ครั้ง ใน พ.ศ. 2448² และ พ.ศ. 2450³ กับเสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ใน พ.ศ. 2452⁴

พระอุปนิสัยและกิจกรรมส่วนพระองค์

นับตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระนิสัยเรียบง่ายไม่ทรงชนเหมือนเด็กในวัยเดียวกัน⁵ และทรงมีพระอารมณ์อย่างศิลปิน

¹ จมื่นอมรรตุนารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), "มหาศิลปินเอกของไทย," ในพระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507), 4: 184.

² โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และจากการโดยเสด็จครั้งนี้ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง "ลิลิตพายัพ" โดยให้พระนามแฝงว่า "หนานแก้วเมืองบูรณ"

³ ุรายละเอียดในหน้า 24

⁴ จากการเสด็จครั้งนี้ ทรงพระราชนิพนธ์ "จดหมายเทศุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ. 128" โดยให้พระนามแฝงว่า "นายแก้ว"

⁵ หลเรือเอกพระยาเทพหัสดินทร์, "ความอดัยรัก" (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), อ้างจาก ประพจน์ ตรึงรงค์, ชีวิตและงานของอัสวาทู (พระนคร: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, 2506), หน้า 51.

คือ อ่อนไหวง่าย มีจินตนาการมาก โปรวรรณกรรมและศิลปะอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นาฏศิลป์และศรียางศิลป์¹ เมื่อเสด็จไปประทับอยู่ที่ประเทศอังกฤษ ก็มักจะโปรดการ อยู่เงียบ ๆ ตามลำพัง เพื่อทรงอ่านและเขียนหนังสือ พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ได้มีหนังสือ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า "...มักจะทรงเลี้ยง ๆ อยู่ อ่านหนังสือพิมพ์ (ไม่ใช่ชาวคราว) เป็นหนังสือนิทานเหลว ๆ ในสมุดแมกกาซีนต่าง ๆ กับเขียนหนังสือ (ไม่ใช่ชู่ระ) ตีแต่งเรื่องละครสองสิ่งนี้เป็นอย่างถูกพระทัยและโปรด คติอยู่เสมอ..."²

ความปรารถนาเรื่องค่านววรรณกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏชัดเจนแล้ว เมื่อเสด็จไปถึงอังกฤษได้ไม่นาน ก็ทรงจัดทำหนังสือรายสัปดาห์ สำหรับเด็กอ่านชื่อว่า "เคอะสกْرِช อาวด์" (The Screech Owl) ขึ้นจำหน่ายในหมู่ พระสหาย เรื่องต่าง ๆ ที่ลงในหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่เป็นบทพระราชนิพนธ์ที่ทรงแต่งไว้ ขณะทรงพระเยาว์ และทรงพระราชนิพนธ์เรื่องอื่น ๆ เช่น เรื่อง "สงครามป้องกัน ชาติ" เรื่อง "ปัญหาควรคำนึงสำหรับราชนาวิ" เรื่อง "ช่างเผือก" และเรื่อง "สงครามสืบราชสมบัติโปแลนด์" (War of the Polish Succession) ซึ่งเป็น พระราชนิพนธ์ขณะทรงศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด และยังมีบทความต่าง ๆ ที่ทรง ลงไว้ในหนังสือพิมพ์ "เคอะลุกเลอร์ออน" (The Looker-on) ที่ทรงจัดทำขึ้นเอง เช่นกัน อีกทั้งทรงพระราชนิพนธ์บทละครไว้อีกหลายเรื่อง ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

¹ ใจนอม รุณนารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), "พระราชประเพณี," ตอน 2 ใน พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร: โรงพิมพ์ คุรุสภา, 2514), 9: 126.

² หจช., ร. 5 ค. 49/8 หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 7 ตุลาคม ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441).

ทางคานคูริบียงคิลป์ พระองค์โปรดเสด็จไปฟังดนตรีเสมอ ขณะที่ประทับอยู่ที่เมืองแอสคอต (Ascot) ทรงตั้งวงดนตรีเครื่องสายขึ้น ซึ่งเล่นทั้งเพลงไทยและเพลงสากล¹ ส่วนคานการละคร² ซึ่งเป็นกิจกรรมที่โปรดเป็นพิเศษอีกสิ่งหนึ่ง ก็เห็นได้ชัดตั้งแต่ยังประทับอยู่ที่อังกฤษเช่นกัน เมื่อทรงมีเวลาว่างในเวลาดวงคืน มักจะเสด็จไปทอดพระเนตรละครเสมอ และยังโปรดการแสดงเองด้วยหลายครั้ง บางครั้งก็จัดขึ้น ณ ที่ประทับ บางครั้งก็เสด็จไปทรงแสดงที่บ้านพระอาจารย์ และยังทรงมีเวทีละครของพระองค์เองที่เมืองแอสคอต แม้เมื่อทรงย้ายไปประทับที่เมืองแคมเบอร์ลี เพื่อศึกษาวิชาทหารแล้ว ก็ยังทรงจักรยานไปจัดละครที่แอสคอตเสมอ พระองค์จึงทรงเรียกพระราชนิพนธ์ละครที่ทรงแต่งในเวลานั้น (เรื่อง How Billy Strangway was Captured) ว่า "อะไบซิเคิลสตอรี" (A bicycle story)³

เมื่อเสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ในยุโรป ถ้าทรงมีโอกาสก็มักจะเสด็จไปทอดพระเนตรละครและบางครั้งก็ทรงแสดงเองด้วยเช่นกัน เช่น ในคราวเสด็จประพาสรัสเซีย ใน พ.ศ. 2443 ทรงแสดงละครที่สถานทูต ณ กรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก (St. Petersburg) เรื่องมายเฟรนด์การ์เล็ต (My Friend Garlet) โดยทรงแสดงเป็นทหารเยอรมัน สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ⁴ ทรงแสดงเป็นหญิงสาว

¹ Chulalongkorn University, Letters of King Vajiravndh, p. 111.

² ทรงวิจารณ์ละครตั้งแต่พระชนมายุ 13 พรรษา ทรงพระราชนิพนธ์ละครตั้งแต่พระชนมายุ 14 พรรษา ทรงจัดการแสดงและทรงแสดงละครตั้งแต่พระชนมายุ 15 พรรษา

³ สันดาบษ์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล, 22 มกราคม 2522, (ครั้งที่ 1).

⁴ ขณะนั้นประทับศึกษาวิชาทหารอยู่ที่ประเทศรัสเซีย.

จากการที่ทรงสนพระทัยในการละครมากนั้น ทำให้ผลการสอบไล่ที่โรงเรียนทหารคราวหนึ่ง ปรากฏว่าทรงสอบตกหลายวิชา ซึ่งพระยาราชวัลลภานุสิษฐ์ ก็ได้พิจารณาเห็นว่า เป็นเพราะทรง "เพลิกเพลินเรื่องการเล่นละคร"¹ พระอุปนิสัยดังกล่าวนี้ ไม่เป็นที่พอพระราชหฤทัยและพอใจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระอภิบาล ตลอดจนพระอาจารย์อื่น ๆ อย่างเช่น พระเจ้านองยาเชอพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ทรงมีพระคำริว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว "...คงควรมีพระอัธยาศัยในทางโคคโคม แข็งแรงอย่างทหาร อย่างบุรุษ manly bearing ดีกว่าที่จะจ้อยเป็นนักปราชญ์เรียบรอยหลบ ๆ หลีก ๆ ไป..."²

ด้วยเหตุนี้พระอภิบาลและพระอาจารย์หลาย ๆ คน จึงพยายามแก้ไขพระนิสัยนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พันโทชุม พระอาจารย์ผู้ปกครองฝ่ายทหาร ได้พยายามจัดให้พระองค์ทรงออกกำลังพระวรกาย ทรงม้า ทรงจักรยาน ทรงเทนนิส ในระยะแรก ๆ ทรงกระทำไม้ไค้สั้น ๆ แต่ต่อมาทรงทำไค้สั้น และไม้เสกข์ไปทอพระเนตรละครให้บ่อยนัก ด้วยความเกรงพระทัยพระอภิบาลและพระอาจารย์³ แต่พระองค์ก็ไม่โปรดการกีฬาเท่ากับการประพันธ์และการละคร โปรดที่จะรับสั่งถึงโทษของการกีฬา และทรงอ้าง

¹ หจข., ร. 5 ต. 49/13 หนังสือพระยาราชวัลลภานุสิษฐ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 18 สิงหาคม ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441).

² หจข., ร. 5 ต. 49/11 ลายพระหัตถ์พระเจ้านองยาเชอพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 27 กันยายน ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438).

³ หจข., ร. 5 ต. 49/27 หนังสือพระยาราชวัลลภานุสิษฐ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 19 มกราคม ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443).

ว่าที่เสด็จมาประทับศึกษาในต่างประเทศนี้ ก็ด้วยทรงมุ่งหมายจะนำวิชาความรู้กลับไป
บ้านเมือง ไม่ใช่เพื่อเล่นกีฬา¹

เมื่อเสด็จกลับเมืองไทยแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้
ทรงนำเอากิจกรรมที่โปรดเหล่านั้นมาปฏิบัติอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อได้เสด็จไป
ประทับที่วังสราญรมย์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัด
เป็นวังส่วนพระองค์ ย่อมทรงมีอิสระมากขึ้น และอาจทรงคิดวางแผนภาพ "นักเรียน" แล้ว
จึงทรงตั้งคณะละคร พร้อมด้วยโรงละครชื่อ "ศรีอยุธยา" และคณะโขนชื่อ "คณะ
โขนบรรดาศักดิ์" หรือ "โขนสมัครงเล่น" ขึ้นที่วังสราญรมย์ พระองค์ได้เสด็จไปทรงชม
ละครเกือบทุกวัน และทรงจัดให้มีการแสดงละครถวายพระราชมารดา และพระบรม
วงศานุวงศ์ทอพระเนตร และยังเสด็จไปทอพระเนตรโขน ละคร และลิเก ที่ยู่อันจัด
อยู่บ่อยครั้ง² นอกจากนี้ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมขึ้นมามาก อีกทั้งทรงออกหนังสือ
พิมพ์ "ทวีปปัญญา" "ฉวนหัว" และ "อัมพวะสมัย"

พระอุปนิสัยที่เด่นอีกอย่างหนึ่งเห็นจะเป็นด้วยการทรงมีพระราชหฤทัยใฝ่ไปใน
ทางนิยามอำนาจ หลังจากทรงได้รับการสถาปนาเป็นสยามมกุฎราชกุมาร นายทอมป์สัน
พระอาจารย์ ดังเคยเห็นว่า ทรง "มีพระหฤทัยสะอื้นไหวไปในพระอิสริยยศเกินกว่า
ส่วนพระวัยพรรษา"³ พระอัจฉริยภาพที่เคยอนนอมถอมพระองค์อย่างแตกอนนอยลงไป

¹ หจท., ร. 5 ค. 49/13 หนังสือพระยาราชวัลลภานุสิมธุ กราบบังคมทูล
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 22 มีนาคม ร.ศ. 118 (พ.ท. 2442).

² ทอวีราวุธานุสรณ์, สมุดบันทึกราชการรายวัน...

³ หนังสือพระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 27 กันยายน ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) ในพระราชหัตถเลขา...,

กลับเป็นเห็นแก่พระองค์และอวคโธ"¹ และ "...ในการที่จะเล่นแข่งขันออกแรงหนักก็คื
ถ้าถึงเวลาจะเลือกหน้าที่ ทูลกระหม่อมโต (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว-
ยู เชียง) มักจะทรงวางจะเป็นคนกลางตัดสินไม่เข้าหุ้มนุ้เลนควย มักจัดทางเลือกเป็นนาย
และเป็นใหญ่..."² ฝ่ายพระยาประสิทธิ์ศิลปการไคสังเกตเห็นว่า "สมเด็จพระบรม
โอรสาธิราชจะไม่ใครจะทรงประเปรยแก่นักเรียน ๆ ก็มีความเกรงกลัวไม่ใครจะสนธิ
ไค"³

ที่เห็นเช่นนี้จะพิจารณาไคว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
มีพระอารมณอ่อนไหว เมื่อมีเหตุการณเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นยอมจะกระทบกระเทือนต่อ
พระราชหฤทัยไคโดยง่าย นอกจากนี้อาจจะเกิดจากพื้นฐานเดิมของพระองค์ตั้งแต่เมื่อ
ยังทรงพระเยาว์ ทรงไครับการตามพระทัยอย่างมากจากพระราชบิดา พระราชมารกา
และบุคคลใกล้เคียงไค แม้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็เคยทรงเข้าใจพระ
ราชโอรสของพระองค์ไค ดังที่ทรงเคยมีพระราชปรารภกับพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ว่า
"ไคเข้าใจด้วยไคแล้วในอัยยาศัยของลูกว่าเป็นอย่างไรมาแต่เกม และเคยมีอำนาจวาสนา
ปานไค เป็นหนทางที่จะชักจูงให้เสียไคทางไค"⁴

¹ หจข., ร. 5 ต. 49/11 ลายพระหัตถ์พระเจ้าอนงยาเชอพระองค์เจ้า
สวัสดิโสภณ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 27 กันยายน
ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438).

² เรื่องเดียวกัน.

³ หจข., ร. 5 ต. 49/26 หนังสือพระยาประสิทธิ์ศิลปการ กราบบังคมทูล
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 4 มกราคม ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2445).

⁴ พระราชหัตถ์เลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยาวิสุทธิ
สุริยศักดิ์ ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) ในพระราชหัตถ์เลขา...,
1: 91.

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จะได้ทรงคัดค้านพระราชโอรสอยู่เสมอ แต่พระองค์ก็ไม่ทรงดำเนินการอย่างใดที่จะแก้ไขขอบพระองค์เหล่านี้อย่างจริงจัง ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่า การที่ทรงทุ่มเทพระราชหฤทัยให้กับการฝึกฝนเจ้าฟ้ามหา-
 วชิรมหิต พระบรมโอรสาธิราชฯ พระองค์แรก ซึ่งทิวศตลงอย่างกระชั้นชิด ทำให้ทรง
 ท้อแท้ไม่ทรงตั้งความหวังในสิ่งใดไว้มากเกินไป จนกระทั่งบางขณะทรงมีพระราชดำริ
 ถึงความประพฤติกษของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า "...ทั้งนี้ก็สุดแล้วแต่ว่า
 ของเขา เพราะความมั่นใจอันใดก็ไม่มีความมั่นใจนัก..."¹

ความรักและความเคียดชังที่ทรงเคยตามพระทัยพระราชโอรสพระองค์นี้มาแต่
 อดีต ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงตามพระทัยอยู่ต่อไป แม้เมื่อ
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับเมืองไทยแล้ว เช่น ในคดียุทธจะทรง
 เข้มงวดกวดขันที่จะให้พระราชโอรสได้ทรงฝึกพระองค์ ปฏิบัติพระกรณียกิจในหน้าที่ราชการ
 อย่างจริงจัง แม้ว่าในระยะก่อนหน้านั้นได้ทรงเร่งให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ
 เสด็จกลับเมืองไทยโดยเร็ว เพื่อได้ทรงศึกษาลักษณะที่แท้จริงของบ้านเมือง และฝึกหัด
 ปฏิบัติราชการ ดังกล่าวแล้วในตอนต้น พระองค์กลับทรงปล่อยให้พระราชโอรสทรงใช้
 เวลาส่วนใหญ่เพลิดเพลินกับกิจกรรมส่วนพระองค์ และประทับอยู่ในหมู่ข้าราชการบริพาร
 หม่อม ๆ ทั้ง ๆ ที่ได้ทรงเคยมีพระราชปรารภกับพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าสวัสดิ-
 โสภณ เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังประทับอยู่ที่ประเทศอังกฤษว่า
 "...ไม่พอใจที่จะให้ผู้ใหญ่ยกย่องถาพหนึ่งพณใดแก่คนเสียคนไป และไม่พอใจที่จะให้อยู่กับ
 คนหนุ่ม ซึ่งไม่รู้กระบวนการราชการแลปรารภณา แต่ความดีไม่คิดถึงการที่เสีย..."²

¹ เรื่องเดียวกัน

² หจข., ร. 5 ค. 49/15 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ลงวันที่ 30 มกราคม
 ร.ศ. 113 (พ.ศ. 2438).

อีกตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือ เหตุการณ์โอบยหลังทหารในปี พ.ศ. 2452 เมื่อเกิดเรื่อง ทหารบกกลุ่มหนึ่งทะเลาะวิวาทกับมหาดเล็กของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลูกหลานมาจนถึงหน้าวังที่ประทับ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงกริ้วพวกทหารมาก ถึงขนาดทรงยื่นยันที่จะให้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ลงโทษทหารด้วยการเขียน หลัง มิฉะนั้นพระองค์จะทรงลาออกจากตำแหน่งรัชทายาท ในที่สุดพระบาทสมเด็จพระ จุฬจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงยินยอมตามพระราชประสงค์¹

การที่พระบาทสมเด็จพระจุฬจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเข้มงวดกับพระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ น่าจะเป็นเพราะทรงมีแนวพระราชดำริเห็นว่า พระราชโอรส ทรงเป็นผู้อยู่ใหญ่แล้วได้รับการศึกษามาจากต่างประเทศยอมเป็นที่น่าไว้วางพระราชหฤทัย ได้ ประกอบกับในช่วง พ.ศ. 2449-2450 มีเหตุการณ์สะท้อนพระราชหฤทัยที่สมเด็จพระ เจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ ซึ่งทรงถือว่าเป็นพระราชโอรส “อย่างเยี่ยม ๆ”² คือทรงเป็นอันกำกับสองในการสืบสันตติวงศ์ต่อจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงอภิเษกสมรสกับสตรีต่างชาติและกำลังจะมีพระโอรส พระบาทสมเด็จพระจุฬจอม เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรู้สึกผิดหวังมาก แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงปฏิบัติ พระองค์เกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นที่ถูกพระราชหฤทัยคือ ไม่ทรงเข้าไปยุ่งเกี่ยวอันเป็นการแสดง

¹ร.อ. เกรียงชัย ศรีจันทร์ และ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์, กบฏ ร.ศ. 130 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คัมภีร์, 2519), หน้า 4-7.

²ไถ่แก่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ พระราชโอรสที่ประสูติแก่สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี และ พระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ ประสูติแก่สมเด็จพระนางเจ้าสุซุมมาลมารศรี อ่างจาก พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุฬจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยาวิสุทธี สุริยศักดิ์ ลงวันที่ 27 มีนาคม ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ในพระราชหัตถเลขา..., หน้า 62.

ไม่ปรากฏว่าทรงสนับสนุนพระอนุชาควยประการต่าง ๆ¹ แม้ว่าโดยส่วนพระองค์แล้ว ทรงเห็นพระทัยสมเด็จพระอนุชา และไม่เคยมีพระราชดำรัสกับสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถว่า เมื่อทรงไต่เป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้วจะทรงรับพระชายาของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์เป็นหม่อมงามของเจ้าฟ้าตามธรรมเนียม² พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงไว้วางพระราชหฤทัยในพระองค์ เห็นได้จากข้อความตอนหนึ่งในพระราชหัตถเลขาว่า "พอไม่มีความวิตกในส่วนใด (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเขียน) เลยเชื่อว่าคงจะเดินทางที่ถูก"³

บุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิดและอุปนิสัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังไต่ถามพระอภิบาลและพระอาจารย์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เพราะเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดในขณะที่ทรงอยู่ในวัยอันเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อช่วงหนึ่ง ในขณะที่พระองค์ประทับอยู่ที่ประเทศอังกฤษ พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีผู้ทำหน้าที่พระอภิบาลนานกว่าผู้อื่น (พ.ศ. 2436-2443) เป็นผู้ที่ไต่ถามพระองค์ให้ทรงมีความสำนึกในพระอิสริยยศใหม่อันสูงส่งที่ทรงได้รับ แม้ว่าเป็เจตนาดีของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ที่ต้องการจะให้ทรงประพฤติปฏิบัติพระองค์ให้คล้ายกับพระเจ้านคร แต่ก็เป็นเสมือนคาบสองคม เพราะในมุมมองมีส่วนทำให้ทรงมีความนิยมในอำนาจที่จะมีตามมากับพระอิสริยยศใหม่นั้น พระยารัษฎานุประดิษฐ์เป็นคนที่มีความคิดอย่างที่เราเรียกกันว่า "หัวเก่า" ยกย่องศรัทธาสถาบันกษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช

¹ สำนักราชเลขาธิการ, แฟ้มที่ 700 เรื่องพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ในสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ ร.ศ. 126-127 (พ.ศ. 2449-2450).

² พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เกิดวังปารุสก์ (พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2501), หน้า 32.

³ สำนักราชเลขาธิการ, แฟ้มที่ 700, พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช, (ไม่ปรากฏวันที่) มีนาคม ร.ศ. 126 (พ.ศ. 2450).

ซึ่งน่าจะเป็นไปได้ว่า ได้มีส่วนปลุกฝังความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้แก่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังปรากฏในหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ของพระยาวิสุทธิฯ ฉบับหนึ่งว่า

...พระเดชพระคุณสองสิ่งนี้จึงเป็นของควรมียูและได้น้ำหนักเสมอกันในพระองค์ ผู้จะเป็นผู้ปกครองประเทศ ทั้งนี้จึงเป็นที่มาของที่ข้าพระพุทธเจ้ามุ่งหมายอยู่ในใจเสมอว่า จะคงความเพียรบำรุงใหญ่เจริญขึ้น ในพระบรมโอรสาธิราชถวายพระกรุณาใด พระกรุณาหนึ่งใจงใด แต่ยังคงระแวงอย่างหนึ่งว่า พระเดชานุภาพนั้นตองไขใน ที่ถูกที่ควร เป็นประมาณลุ่มๆ ใหมน้ำหนักไปกว่าพระกรุณาและความชอบธรรม การขอนี้มีความหวังอยู่อย่างหนึ่งว่า เมื่อเสด็จกลับกรุงเทพฯ ทรงพระเจริญพอที่จะเริ่มรับราชการสนองพระเดชพระคุณในกิ่งก้านหนึ่งของการราชการแล้ว ราชการอันนั้นจะเป็นเครื่องปลุกพระเดชานุภาพให้สิทธิ์ขาดขึ้นไฉนด้วย...¹

พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ก็มีความรู้สึกต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแบบผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็ก เช่น เมื่อนายทอมป์สันเห็นว่า "พระบรมโอรสาธิราชมีพระโตโส ราชคุณเฉียวแปลกขึ้น"² พระยาวิสุทธิฯ ก็จะไม่เห็นว่าเป็นการกระทำธรรมดาของผู้ที่อยู่ในวัยเด็ก³ และพระยาวิสุทธิฯ มีความนินงอนใจเกินไป เชื่อว่าพระอุปนิสัยที่ไม่เหมาะสมไม่ควร เช่น การหยิ่งในพระอิสริยยศถวายการกระทำต่าง ๆ ดังที่นายทอมป์สันรายงานนั้นสามารถแก้ไขภายหลังได้ แต่การเล่าเรียนวิชาการเป็นสิ่งสำคัญกว่า ดังที่ได้นำหนังสือ

¹หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 10 กรกฎาคม ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2439) ในพระราชหัตถเลขา..., 1: 140.

²หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 20 กันยายน ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) ในพระราชหัตถเลขา..., 1: 77-78.

³เรื่องเดียวกัน.

กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

...การที่ทรงหลบเลี้ยงรูระวังรักษาพระเกียรติยศ ดังนั้นก็เป็นทางชอบมีอยู่
ไซจะเป็นความผิดทางเดียว แต่เป็นเวลากำลังต้องการบรรจุน้ำใจที่จะทรงรูทรง
เรียน ทั้งไม่เชื่อการจริงจัง เป็นแต่การเสนาสำหรับบำรุงความรู้ให้เจริญเท่านั้น
จึงเห็นควายเถาว่าควรจะหยอนผอนผ่น...¹

ในบางคราวพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์เกิดความรู้สึกท้อถอยคิดว่าตนไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะ
มีความคิดขัดแย้งกับเจ้า ทำให้ไม่กล้าที่จะเข้มงวดกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ประกอบ
กับเกรงว่าจะทำให้ทรงน้อยพระทัยว่านำเอาเรื่องเล็กน้อยมาจุกจิกเป็นที่รบกวนพระทัย
แทนที่จะเกิดประโยชน์ในการแก้ไขจะกลับกลายเป็นโทษไป²

นอกจากนั้น พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ยังมีความเห็นว่า

...อันใดจะเป็นความเสียหายของคนเรายิ่งกว่าความตามใจตัว เพราะฉะนั้น
อันใดจะยากกว่าปราบใจตนเอง เพราะฉะนั้นยิ่งผู้เป็นผู้ใหญ่ผู้มีอำนาจที่ใครปราบ
ไม่ใคร่จะปราบตนเองใดควายแล้ว ใครเล่าจะเอื้อมมาปราบปรามพระองค์ใด ผู้จะ
เป็นใหญ่ในภายหน้าควรระวัง...อยู่ในที่บังคับแห่งแบบแผนประเพณีด้วยพระองค์
เอง...³

เมื่อพิจารณาจากกิจกรรมพิเศษส่วนพระองค์ที่ทรงปฏิบัติอยู่เสมอ จะเห็นว่า
พระองค์ทรงมีพระอุปนิสัยโปรดการเป็นผู้นำ กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่

¹หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 27 กันยายน ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) ในพระราชหัตถเลขา...,
1: 85-86.

²หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 18 พฤษภาคม ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2439) ในพระราชหัตถเลขา...,
1: 144.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 149.

ทรงเคยปฏิบัติ เมื่อประทับอยู่ที่อังกฤษ และเป็นสิ่งที่ทรงนำแบบอย่างขนบธรรมเนียม
 ของชาวอังกฤษมาใช้ เช่น การไปรุดตั้งกลุ่มหรือสโมสร เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อ
 ประทับอยู่ที่อังกฤษ ทรงตั้งสมาคมขึ้น 2 สมาคม ได้แก่ สมาคมคอสโมโพลิแตน
 (Cosmopolitan Society) และสมาคมศิษย์สมาคม ทรงก่อตั้งสมาคมคอสโมโพลิแตนขึ้น
 เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2442 เพื่อให้เป็นที่ชุมนุมของนิสิตมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด
 ซึ่งมีหลายชาติด้วยกัน จะได้เป็นเครื่องส่งเสริมสัมพันธ์ไมตรี และเพิ่มพูนความรู้ที่ไถ่เอา
 เรียนมา พระองค์ทรงเป็นธุระจัดการเกี่ยวกับสโมสรนี้ทุกอย่าง เว้นแต่การเก็บรักษา
 เงินค่าสมาชิก ซึ่งในระยะเริ่มแรกมี 25 คน กรรมการของสมาคมต้องเปลี่ยนกันทุกภาค
 การศึกษาบางคราวพระองค์ทรงเป็นสภานายก บางคราวก็เป็นเลขานุการ ในการ
 ประชุมประจำปีของสโมสรในปีต่อมาสมาชิกและแขกรับเชิญหลายชาติรวมกันประมาณ
 50 คน¹ การตั้งสโมสรนี้ทำให้ทรงมีโอกาสได้แสดงผลงานที่โปรด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ด้านวรรณกรรม เช่น ในการประชุมเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2444 ได้ทรงอ่านบท
 พระราชนิพนธ์เรื่องข้างเฝือกให้ที่ประชุมฟัง²

สำหรับสำนักศิษย์สมาคมนั้น พระองค์ทรงตั้งขึ้นเพื่อเป็นที่พบปะสังสรรค์ของ
 นักเรียนไทยในประเทศอังกฤษ และได้ทรงทำหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษประจำสมาคม ชื่อ
 ว่า "เดอะดูคเคอร์ออน" (The Looker-on) ซึ่งยังมีอยู่ต่อมาในนามว่า "ดามัคคี
 สาร"

¹ หจข., ร. 5 ต. 49/27 หนังสือพระยาราชวัลลภานุสิษฐ์ กราบบังคม
 ทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ไม่ปรากฏวันที่) พฤศจิกายน ร.ศ. 118
 (พ.ศ. 2443 และฉบับลงวันที่ 15 มีนาคม ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2444).

² หจข., ร. 5 ต. 49/32 หนังสือพระยาราชวัลลภานุสิษฐ์ ลงวันที่ 21
 พฤศจิกายน ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2444).

นอกจากนี้พระองค์ยังได้รับแรงกระตุ้นจากพันโทฮูม พระอาจารย์ผู้ปกครองชาวอังกฤษ ซึ่งพยายามปลูกฝังพระอุปนิสัยการเป็นผู้นำและให้ทรงรู้จักร่วมสังคมกับผู้อื่น พันโทฮูมมักจะปล่อยให้พระองค์ทรงคิดตัดสินใจพระทัยและทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยพระองค์เอง¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมในการเข้าสมาคมหรือสโมสรต่าง ๆ เช่น ไคกราบบังคมทูลแนะนำและสนับสนุนให้ทรงเป็นประธานจัดงานเลี้ยงพระราชทาน และส่งเสริมให้ทรงเข้าเป็นสมาชิกสโมสรต่าง ๆ เมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ที่เกรตนี้ พันโทฮูมก็ได้ตั้ง "สโมสรโตวาที่เกรตนี้" (Graitney Debating Society) ขึ้นเพื่อฝึกหัดการพูดในที่ประชุม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเคยเป็นเลขาธิการของสโมสรครั้งหนึ่ง²

เมื่อเสด็จกลับเมืองไทย พระองค์ก็ทรงนำขนบธรรมเนียมเหล่านั้นมาปฏิบัติด้วย ไคทรงตั้งสโมสรขึ้น ณ วังสราญรมย์ ชื่อทวีปัญญาสโมสร เพื่อเล่นกีฬาในร่มและกลางแจ้ง และเป็นที่พักปะสังสรรค์ของสมาชิก ซึ่งจะมาชุมนุมกันอาทิตย์ละ 2-3 ครั้ง มีการจัดโตวาที่ แสวงละคร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้นำในการดำเนินงานจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามพระทัยชอบ

๗ พระคำหนักที่ประทับ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไคทรงชุบเลี้ยงข้าราชการบริพารซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานเจ้านายหรือขุนนาง และยังอยู่ในวัยหนุ่มอายุประมาณ 15-20 ปี ไว้เป็นมหาดเล็กประจำพระองค์ เพื่อทำหน้าที่รับใช้และเป็น

¹ หจข., ร. 5 ค. 49/32 หนังสือพระยาราชวัลลภานุสิษฐ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 21 พฤศจิกายน ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444).

² หจข., ร. 5 ค. 49/13 หนังสือพระยาราชวัลลภานุสิษฐ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440).

พระสหายร่วมกิจกรรมการกีฬาหรือการละเล่นที่พระองค์โปรด ตลอดจนถึงการตามเงื้อมเงาในที่ต่าง ๆ¹ เหมือนกับบรรดาเจ้านายและขุนนางอังกฤษที่มีสวนแวดล้อม มหาคเล็กเหล่านี้จะปฏิบัติตามพระราชประสงค์ทุกประการ แดวแต่จะทรงมีพระราชบัญชาให้ทำในเวลาใดก็ได้ เป็นคนว่า จะต้องรวมการละเล่นที่โปรดให้จัดขึ้นเป็นประจำทุกคืน มีกีฬา ขอนหา การเล่านิทาน การเล่านางคัมภีร์คัมโบ การชอมรบ² ซึ่งเป็นสิ่งที่โปรดเป็นพิเศษ นอกจากนั้นจะต้องเข้ารับการฝึกหัดเล่นโยนซึ่งทรงเข้าควบคุมฝึกชอมรบด้วยพระองค์เอง และเป็นตัวโยน ตัวละครประจำคณะโยนและคณะละครที่ทรงตั้งขึ้น อีกทั้งต้องเข้ารับการศึกษาตามพื้นวิชาหรือวิทยฐานะของแต่ละคน เช่น โรงเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนมหาคเล็ก และที่พื้นการศึกษาอย่างต่ำก็ให้เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดมหาธาตุ³ ส่วนพวกมหาคเล็กที่จบชั้นประถมศึกษา อดยังไม่ไคเข้ารับราชการใด ๆ และพวกที่เรียนอยู่ในโรงเรียนอื่นในเวลาว่างก็จะไปเข้าเรียนในโรงเรียนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹พระยาสุนทรพิพิธ, พระมหากษัตริย์องค์แห่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร: โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, 2514), หน้า 63.

²ทรงเริ่มเล่นการชอมรบหลังจากที่เสด็จกลับจากประพาสมณฑลพายัพ ใน พ.ศ. 2448 ตั้งแต่นั้นมาทรงเล่นชอมรบบ่อยมาก แต่เมื่อเกิดการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ของชาวจีนในกรุงเทพฯ ใน พ.ศ. 2452 ทางราชการต้องจัดกำลังตำรวจและทหารออกตรวจตรารักษาความสงบ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ไคทรงเปลี่ยนการเล่นชอมรบมาเป็นการเล่นปราบปรามคนจีนที่ก่อการไม่สงบ ซึ่งพวกมหาคเล็กเรียกกันว่า "เล่นโปลิต์จับเจก" อ้างถึงในพระยาสุนทรพิพิธ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 270.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 226.

โปรดฯ ให้ตั้งขึ้นในพระราชวังสราญรมย์เรียกกันว่า "โรงเรียนมกุฎราชกุมาร"¹ ซึ่งไม่ได้มีการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้น แต่สอนเพียงบางวิชา เช่น กฎหมาย การทหาร ภาษาอังกฤษ เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์สากล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระอาจารย์สอนหลายวิชา มีพระยาสุรินทราชา (นกยูง วิเศษกุล) เป็นอาจารย์ผู้ช่วย และได้เชิญบุตรขุนฤทธิไภยนอกมาเป็นอาจารย์สอนบางวิชาด้วย²

การที่ทรงชุบเลี้ยงมหาดเล็กไว้เป็นจำนวนมาก ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นยังทรงดำรงตำแหน่งสยามมกุฎราชกุมาร ได้มีโอกาสที่จะแสดงพระองค์เป็นผู้นำได้อย่างเต็มที่ และสามารถทรงกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่โปรดได้ดังพระราชประสงค์

พระอุปนิสัยอีกประการหนึ่ง ขณะดำรงตำแหน่งสยามมกุฎราชกุมาร คือการใช้จ่ายพระราชทรัพย์อย่างไม่ประหยัดในกิจการราชสำนักของพระองค์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปในการก่อสร้างและปรับปรุงตกแต่งพระตำหนัก ตลอดจนบ้านเรือนของข้าราชการ ในวังที่ประทับทั้งในพระนครและในหัวเมือง³ แม้ว่าเงินพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ แต่ผลจาก

¹ หจข., เอกสารถอดคำสัมภาษณ์ พระอดิภักย์สวามิภักดิ์ (สร สันติเสวี), อดีตมหาดเล็กของพระบรมมหาราชวังของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ครั้งที่ 1), 6 มีนาคม 2521. (ยังไม่ได้อัพเดท)

² พระยาสุรินทราชา, พระมหากษัตริย์องค์แห่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 266-267.

³ สำนักพระราชเลขาธิการ, แผ่นที่ 111, เรื่องสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ รับเงินไปใช้จ่ายในการก่อสร้างที่เนื่องด้วยการทำวัง.

การใช้จ่ายดังกล่าวทำให้ทรงเป็นหนี้สินทางรานหลายแห่ง จนต้องทรงขอยืมเงินจาก
พระคลังข้างที่เป็นเงินจำนวนมาก ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ซึ่งไม่ได้ทรงเคยว่ากล่าวตักเตือนในเรื่องนี้ เพราะทรงเกรงว่าจะเป็นการ "จู้จู้มูมูหมิ่น
มากไป"¹ ถึงกับทรงตำหนิพระองค์เองที่ทรงตามพระทัยพระราชโอรสองค์นี้มาแต่เดิมว่า

.....การพมเทให้เป็นอย่างมากเช่นนี้ บางทีมีผลจริงอยู่ แต่มักจะมีโทษมากกว่าให้
ผู้ที่ได้รับอนุเคราะห์นั้นละเลงไปจนเสียคน เงินก็เสีย เพิ่มอุบยอนนำเสียเปล่า ๆ
การที่จะปลุกเลี้ยงคนใหม่บริบูรณ์โตเร็ว เหลือเกินไม่เป็นคุณแก่ตัวผู้นั้น แลไม่เป็น
ประโยชน์แก่ตัวเราเลย ส่วนความยากค่อนาน ๆ จึงมาปรากฏว่าเงินไม่พอใช้
เช่นครั้งนี้....²

พระองค์ได้ทรงตักเตือนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ถึงเรื่องการใช้จ่าย
"พมฟายมากกว่าความจำเป็น"³ ว่าจะทำให้เกิดความลำบากต่อไปภายหลัง เพราะ

.....ตัวเขอ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว-ผู้เขียน) เป็นสิ่งจะมี
นาที่อันสำคัญยอคยง ขอใ้ทว่าตัวไว้ให้เป็นที่เชื่อถือวางใจของคน ซึ่งจ้เอาตัวออยาง
คิงเอกเวก (พระเจ้าเอกเวรุคที่ 7 แห่งประเทศอังกฤษ-ผู้เขียน) เมื่อเป็น
ปริญสูอฟูเวลลสมาเป็นออรณนนี้ไมไค เมืองเซามีรฐฎรกำกับ เมืองเรอูอยู่ใน
มีเจ้าแผนคินทงน เจาแผนคินทงน เปนผูที่ทนยวรงปองกันของซึ่งจะไม่ไ้แผนคิน
ถึงพินาศอิมจน เพราะณนี้ขอใ้ทว่าตัวไว้ให้คื อยูาให้เสียชื่อเสีย ในประเทศขาง
ตะวันออก เคยมีตัวออยางที่เจ้าแผนคินทงนอยไมไค ถึงตองถอนเพราะเปนทมิคือ
อิสไมลปาซา เมืองอียิปต และเจ้าแผนคินทงน ซึ่งเป็นหลานตอคัก เพราะเหตุที่
ไมไ้ปาดี้เมนคคองโทรลขอใ้ทกรีกตรองใ้หยคยว⁴

1

พหข., ร. 5 ค. 9.2/34 รางพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุล

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ลงวันที่ 11 กรกฎาคม ร.ศ. 1288

(พ.ศ.2452)

2

เรื่องเดียวกัน.

3

เรื่องเดียวกัน.

4

เรื่องเดียวกัน.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงมีพระราชหฤทัยโน้มน้าวไปในทางเชื่อดื้อโศคตาง หรือเรื่องบุญญาภินิหารตาง ๆ ทั้ง ๆ ที่ทรงเคยเสด็จไม่ประทับศึกษาอยู่ในอารยประเทศ เช่น ทรงเชื่อว่าธรรมเนียมเป็นใหญ่จะเสด็จแห่งใดย่อมมีเวลาดาหรือมีเงาหรืออสุริที่เป็นสัมมาทริศคอยติดตามป้องกันภัยอันตราย คราวหนึ่งขณะเสด็จประพาสมณฑลพายัพใน พ.ศ. 2448 พระองค์ทรงไต่ถามผู้ตามเสด็จกล่าวกันว่า นิมิตต์เห็นชายอสุริชารูปหรือหิรันย คอยติดตามระวังอันตรายให้แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์จึงโปรดฯ ให้ทำพิธีเช่นสว่างเชิญหิรันยอสุริตามเสด็จด้วย เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ โปรดฯ ให้หล่อรูปหิรันยอสุริด้วยทองสัมฤทธิ์ พระราชทานนามใหม่ว่า "ดาวหิรันยพนาสุริ" ซึ่งเป็นที่เชื่อกันว่าตามเสด็จไปทุกแห่งอยู่ตลอดรัชกาล¹

ก่อนเสด็จขึ้นครองราชสมบัติหนึ่งปี ขณะประทับที่พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ไททอกพระเนตรเห็นองค์พระปฐมเจดีย์ มีรัศมีสว่างพวยพุ่งขึ้นในตอนดึก ก็นวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2452 พระองค์ทรงเชื่อว่าเป็นปาฏิหาริย์ จึงทรงมีพระราชหัตถเลขากราบบังคมทูลสมเด็จพระราชบิดาทันที ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาตอบมาว่า พระองค์ก็ได้เคยทอกพระเนตรเห็นปรากฏการณ์เช่นนี้ขององค์พระปฐมเจดีย์เช่นกัน² เป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระทัยว่าเป็นนิมิตหมายแห่งพระบุญญาภินิหารของพระองค์ เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว จึงทรงเอาพระทัยใส่ทะนุบำรุงพระปฐมเจดีย์เป็นอันมาก และได้พระราชทานเหรียญ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ุรายละเอียดใน ัษฐุติ สุทธิสงคราม, สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช..., หน้า 238-240, อ้างจากหนังสือพิมพ์คำรวจ (13 ตุลาคม 2494).

² พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ลงวันที่ 27 ตุลาคม ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452), อ้างถึงใน ตรี มุขพระโกษา, พระมหาธีรราชเจ้า, หน้า 135-136.

ที่ระลึกแก่ข้าราชการบริพารผู้ใดที่ใครวมเห็นเหตุการณ์ครั้งนั้นด้วย¹

อีกเหตุการณ์หนึ่งที่ปรากฏเด่นชัดคือ เมื่อตอนต้นรัชกาลหลังจากเสด็จขึ้นครองราชสมบัติได้เพียง 3 เดือน ได้มีการคนหมแนแนสัมฤทธิ์รูปกระบี่และครุฑ สำหรับติดค้ำขงกระบี่ขลุ่ยครุฑพาทสำหรับพระมหากษัตริย์ แต่โบราณที่จัดพระประโทน จังหวัดนครปฐมและพบกรโบราณพรอบควยคนสายและลูกศร² ซึ่งมีรูปวชิระอยู่ตรงปลายที่อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริว่าราวกับจะทำขึ้นสำหรับพระองค์ทีเดียว เพราะทรงมีพระนามเดิมว่า"วชิราวุธ"และการที่ได้แนแนสัมฤทธิ์และศรเหล็กโบราณนี้ ทำให้ทรงปลาบปลื้มพระราชหฤทัยมาก ทรงถือเสมือนเป็นเครื่องประดับพระบารมี เปรียบได้กับพระมหากษัตริย์ในอดีตที่ไคซางเปือกมาสู่พระบารมี³ ซึ่งต่อมาอีกประมาณ 5 เดือน พระองค์ไคซางเปือกมาสู่พระบารมีจริง ๆ โดยพระยอดเมืองขวาง (แมน วสันตสิงห์)⁴ กลองไคที่จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2454 อีก 4 เดือนต่อมาจึงมีการนำมามอมเกล้าฯ ถวาย ไคไปรด

¹ หจข., เอกสารถอดคำสัมภาษณ์ พระอติศัยสวามีภักดิ์..., 6 มีนาคม 2521.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้นำไปประกอบติดกับค้ำขงกระบี่ขลุ่ยครุฑพาทน้อย และไคนำเขาพระราชพิธีตรุษสงครานท พ.ศ. 2453 เป็นครั้งแรก

³ หจข., ร. 6 บ. 3.6/2 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ลงวันที่ 26 มีนาคม ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453), อ้างถึงในมัทนาเกษมกล เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

⁴ ต่อมาไคเลื่อนขึ้นเป็นพระยาเพชรพิไชยศรีสวัสดิ์.

เกล้าฯ พระราชทานนามว่า "พระเสวตวชิรพาหะ" ซึ่งยื่นโรงเป็นช่างคูพระบารมี ตลอด
รัชกาลจนดมเมื่อ พ.ศ. 2489

ในระหว่างที่ทรงครองราชย์อยู่ ก็ปรากฏเสมอว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเชื่อในเรื่องบุญญาภินิหาร แม้ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นเรื่อง
ฝนตก คราวหนึ่งเสด็จไปจังหวัดราชบุรี พระองค์ใดทรงมีพระราชโอรสได้ถึงเจ้าพระยา
ยมราชเสนาบดี กระทรวงนครบาล มีข้อความตอนหนึ่งว่า "...มีความยินดี ทราบข่าว
ฝนตกกรุงเทพฯ ราชบุรีก็ตกมากเหมือนกัน เมื่อฉันมาถึงฝนกำลังตกเคินมาพลับพลากลาง
ฝน ราษฎรสาธุการว่า พระบารมี ฉันก็ยินดีที่เป็นเช่นนั้น..."¹

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหฤทัยโนมน้าว
ไปในทางเชื่อโชคลางและบุญญาภินิหาร ประกอบกับการมีพระอุปนิสัยอื่น ๆ ตลอดจนภูมิหลัง
ทางค่านการศึกษา กังกล่าวมาแล้ว ได้มีส่วนอย่างยิ่งต่อการมองรูปลักษณ์ของสิ่งต่าง ๆ
หรือมีส่วนหล่อหลอมให้เกิดทัศนะต่อเรื่องเหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับการ
บริหารราชการแผ่นดินในเวลาต่อมาเมื่อเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 หจข., ร. 6 ม. 21/11 พระราชโอรสได้ถึงเจ้าพระยายมราช ลงวันที่
18 กันยายน 2456.